

VIKERKAR

MART PÄRT

HIRM

MALE.

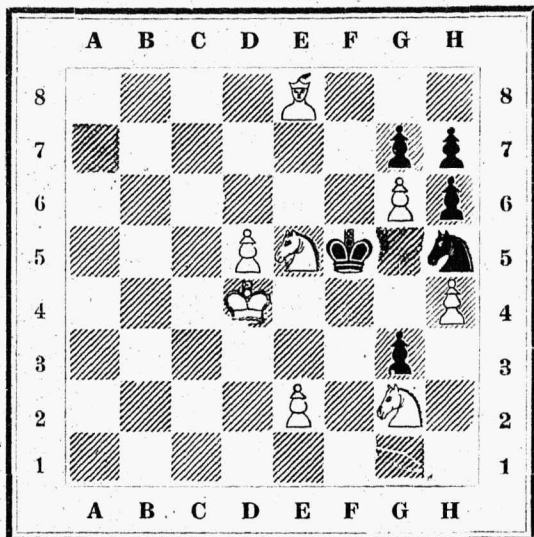
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 42.

Kokku säädnud L. Blumenoff (Rakveres).

„Vikerkaare“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kd 4, Oe 8, Re 5, g 2, Ed 5, e 2, g 6 ja h 4.
Mustad: Kf 5, Rh 5, Eg 6, g 3, h 7 ja h 6.
E = eitur — sõdur.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Eesti malealalt.

Tartus leidis jõuluvahel aset huvitav võistlus Eesti ja Läti üliõpilaste vahel, milles meie üliõpilased võitsid 10½ : 5½.

Pärnus peetud keskkoolide turniiril olid võistlemas 12 maletajat. Esimesele kohale tuli H. Virkus oma 11 võiduga. Teisele kohale tuli Uttopärt, kolmandale Mälkson, neljandale Vesik.

8. jaan. peeti Eesti maleseltsi ruumides hra. J. Tärni korraldatud teine selle talve ülesannete lahendamise võistlus. Lahendada tulid 4 probleemi: 2 dr. Kljas'i kahekäigulist, 1 A. Veismanni kahekäiguline ning 1 A. Burmeister'i kolmekäiguline. Auhinnana pidi lahendajatele osaks saada A. Burmeisteri kirjutatud raamat „Shahmatnaja sadatsha“ (mille sisuks ka 120 autori ülesannet). Kõige rohkem punkte said järgmised lahendajad: hrad Raudvere (6 p.), Roshdestvenski (5 p.), Jõulu (4 p.), Karukäpp ja Kerupä 3 p.

Et hrad Raudveré ja Roshdestvenski juba endistel A. Burmeisteri algatusel aset leidnud ülesannete lahendamise võistlustel tema raamatu auhinnana saanud olid, siis võtsid nad turniirist üksnes honoris causa osa. Nii siis võitis nimetatud raamatu kolmas preemiakandja hra Jõulu.

Turniiril Tartu malemeistri aunime päälle sai hra Kibbermann I auhinna ja sellega ka mainitud tiitli omanikuks. II ja III preemia jagati hra Nuut'i ja dr. Berkovitz'i vahel.

Ülesande nr. 38 lahendus.

1. O b5 — c4, K e4 — f5,
2. O c4 — f7, K f5 — e4,
3. O f7 — g6 annab matt.

Ülesande nr. 39 lahendus.

1. V e2 — g2, R e4 — f2,
2. V g2 — g3 annab matt.
1. (V e2 — g2), c4 — c3,
2. L b2 — e2 annab matt.
1. (V e2 — g2), R e4 — d2,
2. L b2: d2 annab matt.
1. (V e2 — g2), K d3 — e3,
2. L b2 — e2 annab matt.
1. (V e2 — g2), O ükskõik kuhu,
2. L b2 — d4 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: R. Grepp (Tallinnast) — nr. 36 ja 38, Erich Laasi (Tallinnast) — nr. 37, Martin Villemson (Pärnust) — nr. 38 ja 39, „Konksu Bärn“ (Narvast) — nr. 36 ja 37.

„Vikerkaares“ nr. 1 ilmunud ülesannete lahendused.

Väike ülesanne: Jaapani päälinn — Tokio, provintsilinn — Kioto.

Mõistatus: Pang, sang, hang, kang, vang.

Lahendajate nimed: Tallinnast: Ilmatar, Ales, Õnnetar, Luurav Ives, Vallatu poiss, Enos, M. Fedorov, G. Õmblus, Ülemistjärve vanake, Truu Vikerlane, Friedrich Paalberg, Skout I, Peeter Piginina, Pikker, Al. N., Riks ja Prits, Eeriku Ets, Alfi, Metsapoolé Imanta, Ülo, Baver, H. Almos, Kõikuvad mõtted, Põhjamaakasvandik, Rimbu, Manivalde Kooruss, Emma Nõmm, Krenk, Reda, H. Kärdi, Helmuth Käsper, Kobra, Gustav Kass, Mult, B. Rosenblatt, Fabian H-sky, Osvald L., Noorus, Maagua, Endel Mäng, Linda Raisk, H. Herodes, E. Alt, Une-Tõnu, Taso Herm, Lõvi, Ed. Bruhlin, Albert Kukk, Kõrbepoeg, Mägedepoeg, Evi. Narvast: Komansi, Tartust: Ferdinand Pöder, P. Avaleht, B. Tiedt, Valge Kotkas, Varjulill, Jakob Visnapuu; Viljandist: Heino. Võrust: Kullisilm. Valgast: Lemminkäinen, Voldemar Kattar; Pärnust: H. Nobody. Tapalt: Selma Normann, A. Roster, Täheratsanik, Oliver. Peetrist: Albert Anton; Kiltisist: Pillimees: Harkust: Sulev; Kolust: J. Gustavson; Veliselt: A. Kivi Türiilt: Karly Taims; Rakverest: Unkas, Leopold Põdra.

Heino. — Samasisuline küsimus on varemalt „Vikerkaares“ (nr. 36) ilmunud.

Albert Kukk. — Mõistatused, millel lahendused puuduvad, jäävad tarvitamata.

Adrienne Lirts. — Teile on „Vikerkaare“ toimetuses kiri Tartust. Palume järele tulla.

Senini Hans. — Palume toimetusele teatada täielik nimi ja aadress, muidu ei saa reageerida Teie kiriale.

Erny Sportlane. — Hindame Teie tulist poolehoidu meie ajakirjale. Võtame Teie kirjas etteotud soovid arvesse ja teeme korralduse, et „Vikerkaar“ ka meie maal asuvaile sõpradele aegsasti käes oleks. Kahetseme, et Teie lahendus hiljaks jäi. Kuid seekord saatsite meie lahendusi liig ohtralt: kõigiks kolm. See on asjata, ärge seda korrake! Saab ühest õigest ajal saadetust.

Nr. 4.

Vastutav toimetaja: Ernst Raudsepp. * Tegev toimetaja: J. Neggo-Võsalo.
Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

1925.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk t. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti ja reedeti kl. 1—2.
Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.
Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk. Üksiknumber 15 mk.

KARLIS SKALBE.

Karl Aben.

Karlisk Skalbe on üks Läti peentundelikumaist ja in-
tiinsemaist südameleüürkudest, üks Läti parimaist stiilisti-
dest ja rahvuslik-omapärasmaist kunstnikkudest. See
idülliliselt kerge ja unelevalt kurb vaim, mis hellub Lä-
ti muinasjuttudes ja rahvaluules, on elustunud uuesti
Skalbe töis.

Kui Rainis, see suurim vaim Läti nüüdisaja kirjan-
duses, võib meid oma jõu ja mõtte teravusega, siis
mitte vähem köidab meid Skalbe oma alandliku lihtsuse
ja kõikeandestava rahuga. Ses mõttes on temal mi-
dagi ühist nüüdisaja lemmikkirjaniku Tagore'iga.

Kui Rainin on Läti rahvusliku suurvaimu julguse ja
võitluse sümbol, siis hellitab Skalbe oma töis uneluste
nõiduvust ja valude magusust.

Skalbe paljastab tolle ilu, mis peitub lõhnavais mai-
kellukesis ja millest unistab poisike, kes üle õõ kange-
laseks võib saada. Ja just ses vaikses unistuses on
Skalbe luule suur, sest ta avab meile tolle kauniduse,
mis igapäevases elus nii sageli jääb tähelepanemata.

Karlisk Skalbe on sündinud Vecgulbenis (Vanagülbe-
nis) 26. okt. 1879. a. Õppis valla ja kihelkonna koolis.
Oli mõni aeg vallakirjutaja abiks, siis õpetajaks. 1903.
a. tagandatakse ta poliitilistel põhjustel õpetaja ametist.
Samal ajal põeb luuletaja tiisikusehaigust, kuid ta ei hei-
da meelt. Nooruse vaimustusega vaatab ta tulevikku,
mis on täis viletsust, ning kõik tema mõtted ja unis-
tused on seotud kunsti ja oma rahva saatuse külge. Ta
tahab rahvast äratada, et see raputaks endast maha
orjaahelad ja saaks vabaks. Sellepärast ka 1905. a.
on Skalbe nende revolutsionääride hulgas, kes juba tol
ajal unistasid iseseisvast Läti riigist.

Pääle 1905. a. elab Skalbe emigrandina välismail.
Ent pagulase hinge rusuvad rahva vere hoiged, mis
kostavad luuletaja kõrvu isegi Norra ja Soome mäge-
des. Skalbel on raske elada lahus oma rahvaga ja ta
pöördub tagasi isamaale, et mitte ainult vaimustuses,
vaid ka ahastuse hetkel olla koos oma rahvaga. Siin
katsub ta ajakirjanikuna tegutseda, kuid tagajärjeta.
Mõne aja pärast mõistetakse ta ajakiri „Kahvi“ redi-
geerimise eest pooleteiseaastasest vangistusse.

Maailmasõja algul elab Skalbe küll Riias, Petrogra-
dis, küll Moskvas. Siis teenib Läti kiittide polgus.

Võimase ajal on ta tegev nii kirjanikuna kui poliitli-
lise tegelasena. On Läti Saeimi liige. Ent tema täht-
sus seisab tema kirjanduslikus tegevuses, mis algab
„Vangi unistused“, „Mil õunapuud õitsevad“, „Helid
kaugusest“ j. t. ilmutamisega. Kuigi neis raamatuis ei
ole Skalbe veel nii sügav ja kristalliseerunud kunstnik,
nagu kogudes „Alandlikud hinged“, „Talve muinasju-
tud“, „Väinajõe lained“ jne., kuid ka need esimesed tööd
tunnistavad, et neid on loonud suur ja omapärane and.
Kuigi mõningais Skalbe esimesis luuletuis on valmus-
tust, siis on see võltsimatu, südamluk; sääli ei ole mi-
dagi kunstlikku, otsitud. Ta tõelisus, südamlukkus ja
üllatavalt omapärane kujutamisviis ei lase tähele panna
noid vormilisi puudusi, millest pole vabad Skalbe esi-
mesed kogud. Ent tollel ajal, mil nad ilmusid, olid nad
üllatavad. Skalbe sai kohe noorsoole kõlge armsamaks
luuletajaks, sest ta väljendas tema rahutuse, protestee-
riva vaimu ja igatsused parema ja kaunima tuleviku
järele.

Kui oma muinasjuttudes nii ka luules on Skalbe läbi
ja läbi liitrik. Tema kujutusviis võiks nimetada pigemini

Karlis Skalbe enne vangipõlve 1911 a.

luuletusiks proosas kui juttudeks. Jutu tähtsam element on kujutav eepika. Ent Skalbe kujutusis hõõgub igal leheküljel tõelikkum ja intüimim lüürika.

Ent millest siis jutustab Skalbe oma muinasjuttudes? Millised on tema jutu kangelased? Kellega nad võitlevad? Peab vastama, et Skalbe muinasjuttudes ei olegi kangelasi, selle sõna tavalises mõttes. Ta ei kirjuta ilmiski elu võitjatest, õnnelikkudest. Skalbe jutustab oma muinasjuttudes alandlikkudest hingedest. Need hinged on kui voolusse visatud lehed, mida vood hõljudes edasi kannavad, kuni nad kusagile kivi taha peatuma jäävad. Siis nad just kui ärkavad, „siida hakkab jälle valutama ja tuksuma“. Sääli nad unistavad ja igatsevad. Ja kui laine neid mööda minnes tugevamini müksab, siis naeratavad nad magusalt ja kannatavad. Kui muinasjutuliselt hõljuvad varjud tulevad meie juure need vaikselt valulevad kujud — üksiklased kuningad ja unustatud, tagakiusatud sandid. Nad on täiesti saatuse hoole jäetud.

Ent miks Skalbe armastab neid alandlikke hingesid, sest nad ei protesteerii ju selle ülekohtu vastu, mille all nad kannatavad? Nii Aino Saliman (Peseja) andestab oma haavajale, kes temale tema tõelise armastuse, tema

ainukese õnnehetke eest maksab kulla tüügiga. Krupis kerjab ja korjab armuandeid, et võiks armsamat ülal pidada, et võiks varastada oma õnne. Kuigi autor ütleb, et temas säilus uhkus. „Tema ei olnud kui kerjus, vaid kui kuningas, kes kuningriigi kaotanud.“ Ent see on alandlik uhkus, sest olles kuningas ta silski kerjab. Isegi oma armastuse õnne ta ei võitnud, ei saavutanud, vaid varastas: „Tal meeldis kui vargal oma õnnega kaduda.“ Ja kui rahvas teda tema küüru pärast piikab, siis teda see ei haava, ta ei pahane. Tõsi, mõnikord ärkab temas inimlik uhkus ning siis vaatab ta osalt tigeuse, osalt kahjatsusega nende päälle, kes teda piikavad. „Tõsi, ma olen kerjus, ma elan kui peni raasukestest, ent kes võtab minult õnne irvitada teie kõlbluse üle. Teil on vara ja au, minul — mu huulte vaikne naeratus.“ Ja edasi ütleb ta: „Näete, nii väike oli mu elu, ma ei vajanud enam kui kalget päaalust, ma ei omanud teist soovi kui elada, ja kõike seda pidin ma pettusega saavutama. Ons pettus pahem kui mõök?“ See on tõde, mida igati ei julge lausuda. Ka alandlikud hinged ei avalda seda tihti. Nad enam vaikivad ja enam kannatavad oma hinges. Sellepärast armastabki Skalbe neid kerjuseid, sante ja eemaletõrjutuid, kes ei tunne rikkalikke lihapotte, vaid kellel nälgi on igapäevane võõras. Ka Skalbe tahab olla alandlik ja vaene. Ta ise kannatab ja armastab oma valusid ja sellepärast on tema hakanud armastama ka nende alandlikkude hingede valusid. Need on tema hingele väga lähedased.

See on juba teatav valude kultus, mida Skalbe edendab. Sest kõikjal võib tähistada piüüdu mitte vabastatud valudest, vaid seda otsida ja teatava mõnuga oma hinge piinata. Valude läbi tuleb ta teatavatele veendumustele ja kristalliseerub. Ta võidab eneses aine ja muutub eeterlikuks. Valud vabastavad Skalbe loova hinge ainest. Ja see vaba hing armub oma vabastajasse — valudesse. Ta hakkab neid kummardama, jumaldama. Ning siin sünnib valude, esteetiliste valude religioon. Valude jaoks on Skalbel kõige kaunimad ja kõige musikaalsemad helid. Kui Skalbe tunneb valu, siis temale näib kõik kullaga kaetud.

Kui valude ja kurbuse luuletaja Skalbe on läinud väga kaugele egoismist, väliselt hilpudega ehitud selfskonnast — hinge kalmistust, jäädes üksiklaseks, kes isegi kohvikusse astudes küsib eneselt: keda leian sääl? Ja:

„Leian oma käe.

Pää käele nõjatades

Leian oma kurbuse.“

Isegi sarnasel individuaalsel õnnehetkel kui armastus, jääb Skalbe tagasihoidlikuks kauniduse filosoofiks, kes rahuldub ainsa õiekesega, sõnajala lehega. Tema on see, kes tasakesi läheb vaid ääri mööda, omas rahulduse õnnes tohtides suudelda mitte päikest, vaid õrnu õiekesi, mida päike soojendab. Luuletaja hing on lõpmatu rikas, ta tunneb seda instinktiivselt, jäädes ühisele varju üksli endaga.

Kui Skalbe ise, nii ka tema muinasjutude kangelased armastavad valusid. Nemad ei katsu neist vallaanduda, vaid tühjendavad selle põhjani nagu magusama karika, mida elu võib pakkuda. Valudes õpivad nad kõike ja kõigile andestama. Valud on nende jaoks kui Stiiksi veed, mis pesevad puhtaks inimese hinge ja muudavad selle siütuks.

Puudutasin siin ainult mõnda iseloomulikumat joont Skalbe loomingus. Ent juba sellest näeme, et ta on sügav, omapärane ja huvitav luuletaja. Seda tõendab ka see asjaolu, et paljud Skalbe tööd on tõlgitud Itaalia, Soome, Saksa, Vene j. t. keeltesse ning saavutanud sooja tunnustuse. Ka Eesti keeles on mitmed Skalbe tööd ilmunud.

Eesti Kirj. Selts on võtnud viimasel ajal oma tõlgete nimestikku ka Skalbe „Talve muinasjutud“. Oleks soovitatav, et see raamat võimalikult rutem ilmuks. Sellega oleks Eesti noorsugu saavutanud oma lugemislaua huvitava ja väärtusliku raamatu.

Karlis Skalbe kohvikus.
Läti kunstniku Ugo Skulme joonistus.

HIIGLANE.

K. Skalbe muinasjutt.
(Läti keelest.)

Hiiglane ütles oma nooremale vennale: „Hoi a natukene seda mäge, ma lähen vaatan, mis laias ilmas tehakse!“ Hää küll. See oli nõus. Ja nii võtab noorem vend mäe õlgele ja vanem läheb laia ilma.

Kogu eluaja oli ta kõhuli lamanud ja mäge seljas hoidnud, samuti, nagu ta isa ja vanaisa. Ja nii ta nüüd seisis lagedal, — suur, kiüürus ja kolmakas. Ta seisis nõrgalt jahul ja vaatas ilma. Kõik asjad tükkusid ta silmi. Kõik oli niisugune jooneline ja kirju: iga asi oli vikerkäärast piiratud. Ta oli nagu noor lind, kelle ees munakoor murdub ja ilm kõigi värve ja hääletega nimastatud hinge tungib. Kätt silmi ette pannes vaatab Hiiglane kaugusse! Metsad, mäed ja pilved. Tuul painutas metsi ja ajas pilvi. Kas siis Hiiglane paigal võis seista? Ta röögatas rõõmust ja tõttas kaugusse, vaba, õnnelik ja rikas. Kaenas kandis ta kullatiikki, nii suurt kui inimese pää. Selle olid talle hääd härjapõlvilased annetanud see eest, et ta nii kannatlikult mäge oli hoidnud, milles nende sepapajad ja varakambrid peitustid.

Hiiglane käis, käis ja leidis mäe. Läheb mäest alla, näeb üks poiss karjastab lambaid.

„Ennäe putukat,“ ütles Hiiglane ja muigas.

Vastu päikest õitses valgeristikheina põld mäeküljel. Madalal taeva all tükkusid pilved. Ei kuid ega hõbe mäe sügavuses ei olnud nii hele kui siin see mäeküljel. Hiiglane mõtles siia pikali heita, et ümber vaadata: siit väst algabki see ilus maailm, millest talle metshaldjad jutustanud. Need hulkusid kaugel tuulega, eksitasid karjaseid ja kiitte ja teadsid palju rääkida.

„Hei, kuule, sina suur,“ karjus poiss. „Ära sa jälle auku mu põlkle maga! Kus teie, hiiglased, magate, sääl ei kasva rohi kolmel aastal!“

See poiss oli suur võrukael, sest ega tal esimest korda tegemist ei olnud hiiglaste ja vanapaganatega.

„Kuule poiss, ma tahan natuke süüa. Anna mulle üks lammas.“

„Toho hullu! Terve lamba! Aga tule ennem minuga võistlema. Kui võidad — saad lamba, kui ei — on sinu kullatiikk minu.“

Hiiglane vaatas poissi, nagu koer sipelgat, kes ta väljasirutatud käppe vahel roomab. „Ennäe putukat!“ imestab Hiiglane. Meil oleks see nii, nagu lamaksime rohus ja üks väike roheline mardikas meile suurustades seda räägiks.

„Hää. Lähme võidu jooksmas,“ ütles Hiiglane.

„Mine õige! Kus ma nüüd sinu mühakaga võidu jooksmas lähen. Näe, siin põõsa taga magab lõunaund mu noorem vend, mine jookse sellega, ta läheb minu asemel.“

Poiss vilistas. Põõsast hiipas jänes. Ja Hiiglane ei jõudnud veel hoogu võttes kiüürutadagi kui jänes juha silmist kadus.

Sis kahmas Hiiglane maast kivi ja pigistas ta lamadaks. „Noh, kas sa seda võid?“

„See on mulle tühine asi. Kuid kas sa võid kivi nii pigistada, et temast mahl jookseb?“

Ja poiss tõmbas oma karjase leivakotist juustutiiki ja pigistas seda nii, et leem läbi sõrmi nõrgus.

Hiiglane muudkui imestas.

„Oi, küll sa ikka oled nõrk mees! Ega sul pääle nende suurte konte muud ei ole,“ naeris poiss. „Katsume veel korraks, Junnal sinuga.“

Siis kahmas Hiiglane pahameeles jälle kivi maast ja viskas õhku. Ja pääd kuklas, vahtisid mõlemad, kuidas see taeva kadus. Hulga aja pärast kukkus kivi prantsatades nõmmele.

Kuid poiss tõmbas põuest linnu ja viskas õhku. „Vaata, ma viskasin kivi otse Päikese aeda. Seda ei näe sa enam kunagi,“ suurustas ta.

Hiiglane ootas kivi mahalangemist, aga kael jäi kaugetks ja ei jõudnud ära oodata.

Ta oli kaotanud.

Andis poisile kullatiiki ja läks kaugemale. Ta käis ruttu ja raskelt ja maha jäid sügavad jäljed. Vaene Hiiglane oli päris kohmetanud ja hirm tallas ta kande. Säält, kus küündja küündis ja karjane looml hoidis, läks ta kaugelt ümber. Neil putukail oli imelik võim. See tühi võttis temalt kullatiiki ja hävitas ta südameni. Ta oli nüüd nagu õõnes puu, tühja keskkohaga ja ei uskunud enam ei enda jalgu ega käsi. Ta läks ja ei teadnud, kuhu jalaga astuda: kui aga jälle mõni putukas kihla vedama ei tiku! Võtab veel kolmekordselt naha seljast ja kus sa siis veel end näitad...

Metsad ja kingud paindusid kahele poole ja Hiiglane tuli välja õitsvale Kuramaa lagendikule. Siin oli taevast nii hele ja maailm nii lai, et ta jalad nõtkusid ja vari tantsis naeruväärselt punase ristikehina päädal, mis tihedalt ja lopsakalt paisunult iiksteise kõrval kasvadis. Nagu lained tõusid säääl võidu õied ja lehed, punane ja roheline.

Hiiglane ei teadnud enam, kuhu omi käsi panna. Need olid nii tugevad ja rasked, suurile, raskelle töödele loodud, ja siin oli kõik nii kerge ja hele, et kas või sula kohe ära! Ta võis ainult siis elada, kui tal midagi kanda oli. Nii on nad juba korra loodud. Nagu teised ei jõua kanda raskusi, nii ei või nad kergust üle elada. Ta kukkus kummul ristikehina põllule ja sirutas, nagu rumal, omad käed ja jalad kaugetele välja. Magus mee lõhn tungis ta suhu ja sõõrmesse. Ta hammustas mulda ja nuttis, kuid õitsev maa naeris ta pahameelt ja lõhnas veel hurmavamalt.

Tige ja tume tõusis Hiiglane maast ja vajus nagu pilv õhtu poole, kus taevaäärel tumesinised tammesalud magasid.

Vanad, saja-aastased tammed sirutasid talle oksad vastu. Ja sinna metsa astudes tundis Hiiglane, et ta on meeste hulgas, sest tammed olid tema pikkused. Tige ja tüli norides ragistas ta hambaid ja nohises, nii et lehed oksilt langesid. Siis võttis ta tammed käsile,

tiris neid maast ühes juurtega ja loopis õhku. Tugevamail puul haaras ta ümbert kinui. Ta maadles nendega nagu meestega ja rõõmustas, et ta vastu seisab avalik jõud. Sest ta lapsehing aimas juba inimeste kavalust. Nii ta lõhkus säääl tiiki aega, kuni kaugel ümberringi ainult halljas raiendik paistis, kus üle murtud okste ja väljapööratud juurte karjades põgenesid hirmutatud linnud ja loomad. Nüüd oli ta jälle korra õnnelikult väsinud ja sammus rahuldatusi edasi.

Kuid kui õhtu tuli ja küladest suits tõusis, valdas Hiiglast jälle igatsus. Ta mäletas sügavat maapõue pimedust, kuulis, kuidas läbi selle pimeduse härjapõlvlaste vasarad kajavad, lõõtsad hingavad ja suits hääde mehikeste habemetes ümber keerleb, kes sinises ja punases tules kulda ja hõbedat sulatavad. Ja kogu õõ ei annud talle rahu see suits, mis näis magusamana kõigi lilledel lõhnast. Kui kaua Hiiglane veel nii ilmas hulkus, seda ei tea vanad inimesed öelda. Kuid milline laps küll poleks kuulnud puie kiskujast, kes tööd otsides tormiga ümber kolab? Kui palju metsi ta küll maatasta tegi, jõust ja pahameelest kihutatud, ja kui mitmel põllul ta esimesena mulda kohendas, puid ühes juurtega üles kistes. Kuid seda kõike tegi ta suurest piinast, sest et ta endale enam õiget kohta ei leidnud. Nii oli ta lõpuks päris nõrgaks jäänud. Ta jõud hakkas kaduma. Ja kui ta korra tühjale, kõrbetaolisele liivalagendikule tuli, siis tahtis ta mulda, mulda, mis siin selle liiva all viljakandvalt magas ja eneses uusi puid ja liivi peitis. Ta heitis maha ja hakkas endale ahnelt liiva kaela ja õlgadele kaapima. Ja ime: maa andis talle tagasi jõu. Ja mida sügavamale ta kaapis, seda tugevamaks ta sai.

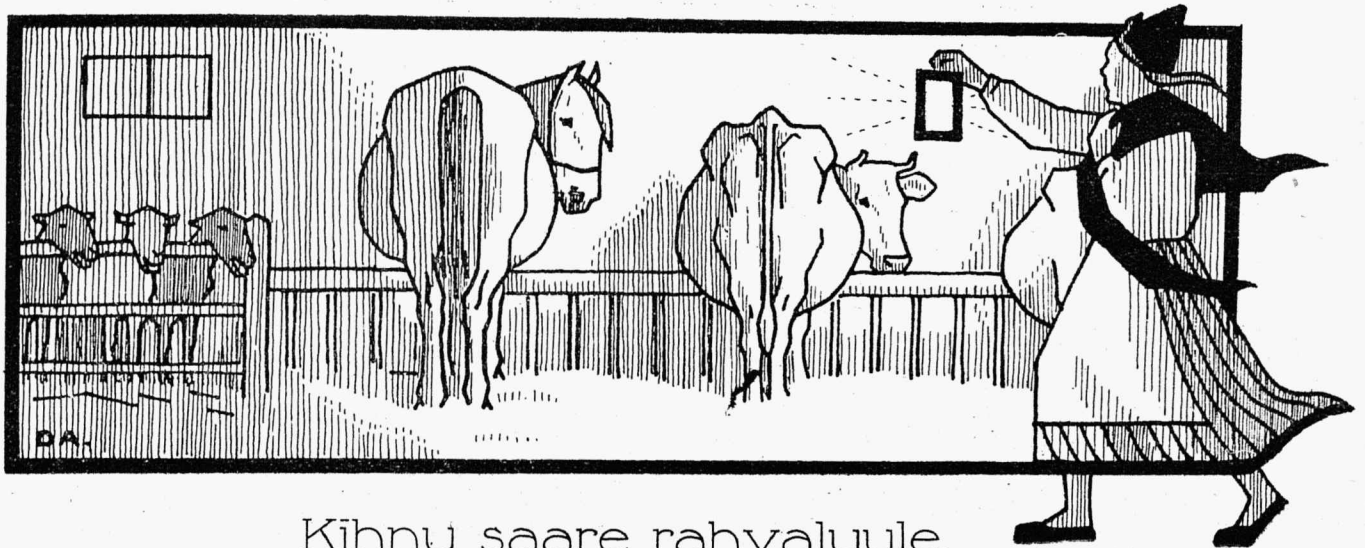
Õhtuks ei olnud Hiiglast enam näha. Oli vaid mägi, mis liikus ja nagu hiiglamuti aetud mullakuhi kasvav. Ta kerkis ja kerkis ja siis ei olnud enam märgatav, et ta liigub. Varsi liuglesid mäe kohal tuulest kantud seemned ja idud.

Ja aastate pärast kasvas säääl mets. Linnud istusid oksil ja laulsid, rebased kaevasid endile sooje koopaid: kuid Hiiglane magas säääl all sügaval ja kuulas jälle, kuidas ääsid hingavad ja vasarad kõllisevad. Ja tal oli nii hää, ta kartis kõvasti hingata, et ei ehmuks armastajad üleval ja ei põruks linnupesad. Hiiglane hoidis hinge tagasi ja nagu magus laine peatus ta riinus õnn. Temal lasus terve mäe raskus.

Hiiglasel oli jälle, mida kanda, ta elas jälle täit elu ja oli õnnelik.

Kuid ei puud, ei lilled ega linnud ei teadnud, et nad hiiglase seljas kiskusid. Sest ta säääl all oli nii vagusi, kui vagusi võib olla vaid nii suurest õnnest.

Kihnu saare rahvaluule.

Kihnu nooriku ülesanded uues kodus.

Neiukene, noorukene,
Kui tuled mede minijasse,
Mede hoole hoidejasse,
Nüüd pead hoolega olema;
Pane pakku pea alla,
Pane kivi külje alla,
Kui kuuled pakku kippuvada,
Arvad kukke laulevada;
Kui kuuled kivi veerevada,
Arvad kana kõrutavat -

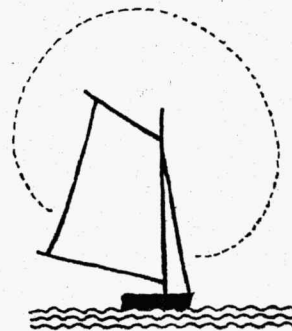
Siis ole erku, karga kerge,
Lippa läbi lehma laudad,
Tantsi läbi talle tarad;
Kui kuuled hoosta hirnuvada,
Siis mine varsil vaatamaie:
Hobu toob Sull' laugu täku -
Pane see varsa vammuksesse;

Kui kuuled lehma ammuvada,
Siis mine varsil vaatamaie:
Lehma toob härit vasika -
Pane see härga häna sisse;
Kui kuuled lammast määgivada,
Siis mine varsil vaatamaie:
Lammast toob sull' laugu talle -
Pane talle see tanuje;
Kui kuuled siga rõhkivada,
Siis mine varsil vaatamaie:
Siga toob Sulle seitse pörsast,
Pane need pörsad põlle sisse.

Siis mine äia pealukselle,
Siis mine ämma pealukselle:
„Oh äia, ärane äia,
„Oh ämma, ärane ämma!
„Mis tuleb tulele panna?“

Pada pannakse tulele,
Vesi kantaks kattelaie.
Võta Sa kätte uued panged,
Uued panged, paksud lauad,
Hõbevitsad, kuldsed küüned,
Mine siis käevust vette tooma
Peremehe silmi pesta,
Perenaise käsi pesta,
Neitsite peosid pesta!

Kui Sul kurja kuulutakse,
Pahad sõnad pakutakse,
Keri Sa kuri keraje,
Kera see pane kerstu nurka.
Kui hakkab Põhjasta puhuma,
Edelasta hüüdemaie,
Veereta kera vesile,
Vesi viib teda vendel' teada.
Oed siis tõivad hõlbul sõnul,
Vennad möögulla verisil,
Küll siis äia äestakse,
Küll siis ämma äestakse.

KEHA SOOJUSASJANDUSEST.

Juhan Klein.

Inimese keha võib soojuse suhtes nagu maakeragi mitmesse võosse jagada, ja ka siin võib kõnelda — soojuse geograafiast! Sest igaüks teab ju, et kõik kehaosad ei ole ühetasaselt soojad. Kõige külmemad on nina ots ja kõrvalestad. Harilikult on siin temperatuur +25°C. Kuid ta võib palju madalamalegi langeda. Siis nina külmetab, siis kõrvad kipitavad. Nina ja kõrvalestad on polaarseteks regiooniks inimese kehas. Nägu, käed ja jalgapõhjad vastavad parasvööle. Siia võiks arvata ka muud kehapiinda, olgugi, et selle temperatuur on vähe suurem (34° ümber). Kui aga arst tuleb, siis on ta ikka soojavöö temperatuurist huvitatud: ta paneb termomeetri kas kaenlaauku või sinna, kus on kere ja jalgade piir. Siin valitseb 36½°-line temperatuur. Keha sisemus oma niiske miljööga, 37,2°—37,5°-lise soojusega tuleb juba täieliseks troopikamaaks pidada. Maksas ulatub temperatuur kogu 38°—39°.

Nagu juba tähendatud, on polaarsete võo temperatuur väga kõikumv. Seda on ta ka parasvöös. Temperatuur oleneb siin kosmilistest teguritest. On väljaspool keha külm, siis on ka käed-jalad külmad, on väljas soe, siis on ka kätes-jalgades suurem temperatuur, kehapiind on soojem, nägu õhetab ja nina ei nurise. Niiskuse käes langeb kõigepealt polaarmaade temperatuur. Parasvöö ja polaarsete maad elavad seega alles täiesti putuka-elu, nad on „külmaverelised“ ehk õigemini muutliksoojaverelised. Ainult parasvöös ja troopikalistes alades valitseb ühtlane soojus. Nagu teada, on seetõttu kõnesolevaid loomi ja inimest hakatudki nimetama ühtlase-soojaverelisteks.

Kuid ühel ilusal päeval selgus, et ka soojavöö ja troopika temperatuur ei ole ühtlane, nagu see esialgu paistis. Leiti, et ta ööpäeva jooksul reeglipäraselt ühe pügala piirides kõigub. Hommikul kella 4—7 ajal on ta kõige madalam. Siis algab tõus. Kella 5 paigu pääle lõunat ulatub soojus kõige kõrgemale. Seda salapäraselt edasi-tagasi kõikumist, seda tõusu ja mõõna oldi ka loomade juures tähele pandud. Oldi tähele pandud, et ka siin on hommikupoolne öö selleks ajaks, kus mõõn valitseb, kuna peale lõunat temperatuur oma kõrguspunktile jõuab. Tekkis küsimus, millega seda kõike seletada. Kaua murti peäd. Sääl leidsid paar Ameerika teadlast, et öökullide ja teiste öölinde temperatuuri võnkumine on otse vastupidine inimese omale: öösel tõus, päeval mõõn. Paar aastat hiljemini pandi tähele, et samasugune lugu nagu öökullidega on ka... halastajaõdedega, kes öösel valvavad ja päeval magavad. Keerdsõlm hakkas harguma. Hakkas selguma, et temperatuuri kõikumus on lähedases sidemes eluviisiga, magamise ja ülevaalelemise ajaga. Eriti kinnitasid seda ameeriklase Gibsoni reisikogemused. Gibson sõitis Ameerikast, New-Haven'ist idasihis üle Vaikse Ookeani Manilale, saarele, mis kuulub Filippi-

nide saarestikku. Kujutlege: New-Haven ja Manila asuvad ju maakera peaaegu vastupidistel külgedel. Kui New-Havenis on keskpäev ja kõik on askelduses ja tegevuses, siis on Manila rahval kaugelbttunud uneinglid võõrsil. Ameerikas oli Gibsonil kui korralikul loodusseaduste alla painduval inimesel soojuse kõrguspunkt „pääle lõunat“, madaluspunkt aga „varahommikul“. Nii siis, mitte midagi iseäralikku. Sõidu ajal, hommikupoolse nihkudes, hakkas aga Gibsonil iga päev umbes veerand tunni võrra varemalt. Nüüd sündis ime. Temperatuuri tõus ja mõõn algasid ka igal päeval veerand tunni võrra varemalt! 36 päeva pärast, kus Gibson Manilasse jõudis, oli ta temperatuuri keskpunkt ikkagi jälle „pääle lõunat“, s. o. just sel ajal, kui ta Ameerikas olles raske päevatöö järgi liikvideeris, mõõn langes hommikupoolse öö pääle, selle aja pääle, mida Ameerikas nimetati päälelõunaseks ajaks. Temperatuuri kõikumine oli seega uuele eluviisile, uuele ülestõusmise ja magamainemise ajale ümber kohanenud. Kõik see näitab, et veretemperatuuri tõus ja mõõn on meie tegevuse ja puhkuse vaheldumise nõrgaks vastukajaks. Ütle mulle, millal su kehasoojus on kõige kõrgem ja millal ta on kõige madalam, ja mina ütlen sulle, millal sa magad, millal su elukutse sind vajab...

Temperatuuri tõus ja mõõn. See kõik on aga „lubatud“, see kõik on normaalne. Langeb temperatuur lubatavast piirist allapoole või tõuseb ta sellest kõrgemale, siis on inimene haige, — inimest valdab suur nõrkus, inimesel on palavik. Igaüks on vist märganud, et mõnikord on koera nina kuiv ja soe — koer on siis ka haige, tema soojusasjandus ei ole korras.

Mis juhib keha soojusasjandust? Miks see juhtimine mõnikord rikki läheb? Need küsimused kerkivad nüüd paratamatult keelele. Küllalt on nende küsimuste lahendus tööd ja vaeva nõudnud. Alles viimasel ajal on kindlaks tehtud, et temperatuuri püsivus kindlates piirides oleneb peaaegu teatud osade, „soojuskeskkohade“, tegevusest, nii nagu nägemine oleneb „nägemiskeskkohta“ tegevusest, suulligutuste ja hääldamise toimetulek „kõnelemiskeskkohta“ tegevusest jne. Soojuskeskkohat peaaegu on keha soojusajade ministeeriumiks! Siit lähevad kehitused ehk „käsud“ närvide kaudu vastavatesse kehaosadesse, — kord kästakse kütmist suurendada, kord siibrid koomale liikata, kord need, kord teistsugused abinõud tarvitusele võtta. Rahu ja vaikust on soojuskeskkohale vaja, — siis võib ta korralikult töötada ja kehasoojuse reguleerimiseks õigeid juhatusi anda. Ärritatakse teda, nagu seda teevad influentsa, kopsupõletiku, kõhutõve jne. verre sattunud mürgid, siis „eksib“ ta oma käskudes: musklitesse, maksa jne. minevad käsud jutustavad pea ainult kütmisest, mistõttu ka palavik algab. Harilikult töötab soojusajade ministeerium, nagu me soojuskeskkohat peaaegu nimetame, nende teadete põhjal, mis ta väljaspoolt saab.

Naha pinnas asuvad „külma-“ ja „soojapunktid“, külma- ja soojatundlikud rakud. Need ongi pääasjalikult, kes pääajule keha pinnaregioonides valitseva soojusseisukorra üle närvide kaudu alatasa „teateid“ saadavad. Häda sellele eluolevusele, kelle külma- ja soojapunktid vigastatud on ehk kelle külma- ja soojapunktide tegevust takistatakse! Säärase eluolevuse soojuskeskkoht ei saa siis asjade kursis olla, tema käsud on jällegi mitteotstarbekohased. Need mitteotstarbekohased käsud maksavad aga sagedasti eluolevuse elu. Nii on juba ammu teada, et loomad ja inimesed, kelle nahk üle lakitti, surid. Arvati, et see tuleb sellest, et nüüd ei saa higi kehast välja aurata, kuid selgus, et see arvamine ei ole õige. Surm tuleb siin keha temperatuuri reguleerimise rikkedest, milleks nahkas asuvate

külma- ja soojapunktide tegevuse halvamine on põhjust annud. Nii tuleb aru saada ka ühest väga omapärasest sündmusest Roomas. Paavst Pius X tahtis oma kroonimist suurepärasemalt pidutseda kui kroonimisi kunagi enne on pidutsatud. Selleks pidi üks noor poisike ingli osa mängima, ja ta kullati üleni ära. Kuid noorele kuld- inglile oli see operatsioon siiski liig, ta jäi pea tõrgaks ja suri järgmisel ööl: soojuse regulatsiooni rikkesse...

Meie mõtted liiguvad edasi. Meie tahame nüüd teada, missugused abinõud võetakse soojuse reguleerimise juures tarvitusele, missugune on soojusajade ministriumile alluv meeskond. Võidelda tuleb kahel frondil — külma vastu ja kuumuse vastu. Need kaks äärmust on elule kardetavad ja hädaohtlikud.

(Järgneb)

S. Wörishöffer. Noorsoole toimetanud Victor Negro.

4

Ikka avaramaks ja avaramaks muutus kõrge, võlitud käik, aga ka ikka pimedamaks, kuni nad maa-aluse templi keskpaigani jõudsid, kus kivisammaste külge kinnitatud tunglad sama kummalist kui ennenägematut ja fantastilist pilti valgustasid.

Aiguses valitses hämarik. Siis nägid nad lainetavat suitsupilve, mis oma sinavattes looridesse mähkis kogu ümbrust, elavaid inimesi ja kivistraiatud jumalatekujusid, nagu neid ainult hommikumaa kujutlusvõime võis sünnitada, hiiglasurid, iseäralikke ja vägevaid. Käik muutus esiõueks. Kivisambad sirutusid lae poole, kõrged ja võimsad. Nende ees avanes templi sisemine ruum, pühaim paik, kuhu hallil esiajal eriti buddhausilised*) mungad kokku tulid, et sünnitada mõjuvat võimu ja nõu pidada oma jumalate silma all usuliste eeskirjade üle.

Muutus valgemaks. Nad seisid avara ruumi lähel. Kolmkümmendkuus hiiglasammast, seistes neljakandilistel alustel, allpool üheksameetrilise ümbermõõduga, ülespoole sihvakamaks muutudes, kandsid kaljulae raskust oma võimsatel õlgadel. Kuusteistkümmend kivist seinapüüa olid kaetud nikerdatud Vana-India jumalakujudega.

*) Buddha (Sanskriti keeles: valgustatud) — keegi, kes tõe äratundmise läbi ilmaliku vaeva piinadest on lunastatud, Siddhartha, buddhausu asutaja (umb. 560—480 a. e. Kr. s.), hüüdnimi.

Üle teiste küünides seisis võlitud lae keskpaiga all pääjumaluse hiiglasuur raidkuju, kuus meetrit kõrge, kolme päega, iiksteisest erineva ilmega, Brahma — looja, Vishnu — alalhoidja ja Shiva — hävitaja. Ta läheduses veel teine väikesem kolmepäähne kivikuju, jumalanna Timuri oma, ja lugemata hulk teisi.

Pääle selle irvitas iga päida otsast mingi moonutus, mõni loomapää, lohe või muinastooline lind.

Ühest pilgust ei jätkunud kõigi nende üksikasjade äratundmiseks, päälegi kus rühm inimesi keskmises vaibas ruumis kohe juuretüljiate tähelepanu kütkestas.

Tunglad, magusalt lõhnast vaigust, olid sammastesse kruvitud raudrõngastesse kinnitatud. Suitsupilved valgusid ümber jumalate ja inimeste, karglevad tulekesed langesid pentsikutele kujudele ja kirjudele, erdatetele värvidele. Vaipadele oli kaetud puuviljast ja küpsetatud riisist õhtueine ja ümber kausside lamas maas õige kummaline seltskond. Pääsikuna erines teiste hulgast 8-aastase lapse suurune härjapõlvlane, lalade õlgade, suurte käte ja salakavala, eriliselt metu näoga: ussitahtsutaja Tippoo, kelle tumedast riidest keerutatud hiiglaturban*) ta kuju eriskummalisust veelgi suurendas. Turbaniriide voldilistest massidest tõusid paremal ja vasakul kaks väikest, nikerdatud palmipuud. Imeliku mehe kaela ehtis pärlikee, kuna ümber piha

*) Turban — pehmest riidest kokkukeerutatud pääkate.

kirjust rätist koos hoitud valge üleriie ainult kedra-
luuni ulatas ja mingit ilustust ei näidanud. Jalas olid
tal sandaalid.

Tippoo kõrval küürutasid maas üks hiiglasuur nee-
ger, kaks hünlast, mitu poisikest ja veel üks hindu,
vanem, suure ja tugeva kehaehitusega ja tõsise näoga
mees. See oli elevantijuhht Hondin. Meeste keskel is-
tusid kaheksa kuni kümme noort neidu, tuntud India
hajadeerid, tantsjannad, kes ihegi pidustuse juures puu-
duda ei tohi.

Koosolijate pilgud pöördusid uurivalt ja uudishimu-
likult turlijate poole, eriti Tippoo ja Hondin silmitsesid
salaja nende nägusid ja riideid ja sosistasid siis ise-
keskis, ei kõnelenud aga ühtki sõna, mida oleks võinud
tervituseks pidada.

Richard astus veiderdajate ja tantsjannade juure.
„Tere õhtust,“ ütles ta lahkelt „ons lubatud teie kes-
kel aset võtta?“

Tippoo noogutas. „Shiva templis on paljudele ruu-
mi,“ vastas ta. „Faringid istugu.“

Vaipadel tehti võõrastele ruumi ja riisikauss liikati
nende ette. „Oleme vaesed rändajad kunstnikud,“ üt-
les Tippoo, „elame sellest, mida kaastundlikud inimesed
melle annetavad, seepärast on kõik, mis meie laual
leidub, lihtne ja halb. Tumedasilmaline jumalanna õn-
nistagu faringidele iga suutäie ja lasku neid sada aastat
elada!“

Noormehed tänasid viisakalt. „Me tasume teile
tarvitatud toidu eest,“ vastas Richard. „Meile oleks
väga armas, kui selle õõ teie seltskonnas mööda saata
tohiksime — Bombaysse tagasipöörmiseks on juba liig
hilja.“

„Kas noored faringid on meremehed?“

„Jah. Kuid silmapilgul teenistuseta. Reisime Mad-
rassi.“

Tippoo ja Hondin vahetasid teistele tähelepanema-
tuft kiire pilgu. „Meie ka,“ vastas siis härjapõlvlane.
„Faringid on põgenejad,“ muheles ta siis sõbralikult,
„neile ei meeldinud inglaste laevadel — nad põgenesid
Elephantale saarele.“

Richard kasutas kohe oma paremust. „Kas hindu
vahest meid ära anda tahab,“ ütles ta, „kas ta inglaste
teile tahab abiks olla?“

Sisisev hääl oli vastuseks, pilk, milles vilkus viha
ja õelus. „Tahan noori faringisid aidata,“ hüüdis Tip-
poo, „tahan neid Madrassi toimetada — nende jäljed
peavad siia Elephantale kaduma, Inglise politsei ei pea
neid leidma.“

Richard siida põksus kiiremini, „Kuidas tahad
seda teostada, sõber?“ küsis ta.

„Faringid võivad mu nähteseltskonna liikmeks as-
tuda, trummi põristada, kellukest kõlistada — nad või-
vad juba homme Bombays raha teenida ja politseile
näkku naerda!“

„Hm — selle üle peab järele mõtlema. Ära aga
muu seas usu, et ükski meist mõne kuriteo korda on
saatnud; siis eksiksid sa väga.“

Tippoo kehtas õlgu. „Tahan teid aidata — ja ing-

lastele nii palju kui võimalik kahju sünnitada,“ vastas
ta. „Kõik muu ei huvita mind.“

Tunglad hakkasid kustuma, eine oli lõpetatud ja
hiiglaneeger norises juba nagu karu. Piitade varjus
valmistasid tantsjannad endile vaipadest aseme. Kõik
näisid puhkama minevat.

Sügaval maa all, India paganausu templis, üksinda
keset rändajaid, mustlastetaolisi veiderdajaid — ka vap-
per siida võis nende mõtete juures salaja väriseda!
Richard võttis tänades härjapõlvlaste poolt pakutud vai-
pad ja rätid vastu, aga ta ei jäänud magama, kuigi tu-
led peagi kustusid. Mõlemad noormehed lamasid ava-
tud silmil ihe suure neljakandilise sambaaluse taga.
Nad ei kõnelenud üksteisega. Nende mõtted keerlesid
ümber viimaste saatustlike sündmuste Bombays ja
nende tulevik näis mõlemile sama tume kui haud, kui
vaikne, süinge kaljusügavus nende ümber.

Oskaril oli palavik, ta otsaesine oli kuum. Ta so-
sistas poolmagades ja ohkas sügavalt, nagu pilnaksid
teda rasked mõtted.

Richard kummardas ta üle, õrnalt nagu ema oma
haige lapse üle. „Ole rahulik,“ ütles ta kindla käe-
pigistusega, „ole rahulik, Oskar. Me pole midagi kurja
teinud, ega ka tahtnud teha, sellest peab melle jät-
kuma.“

„Sa arvad siis, et Tippooaga peaksime kokku lep-
pima, et peaksime muutuma India veiderdajateks?“ so-
sistas Oskar.

„Silmapilguks, jah. Siin on meil võimatu end kaua
peidus hoida; Devitshandi dshonk võib aga veel näda-
lateks, jah, kuudeks siia sadamasse peatama jääda.“

„Ja, jah, sul on õigus. Oh Jumal, kui mu isa seda
teaks!“

Oskar ohkas, siis vajus ta uuesti rahutusse pool-
unne, kuna Richard pimedusse vahtis ja mõtiskledes
asjatult lähema tuleviku varjatud saladustesse püüdis
tungida. Kõik magas ümberringi.

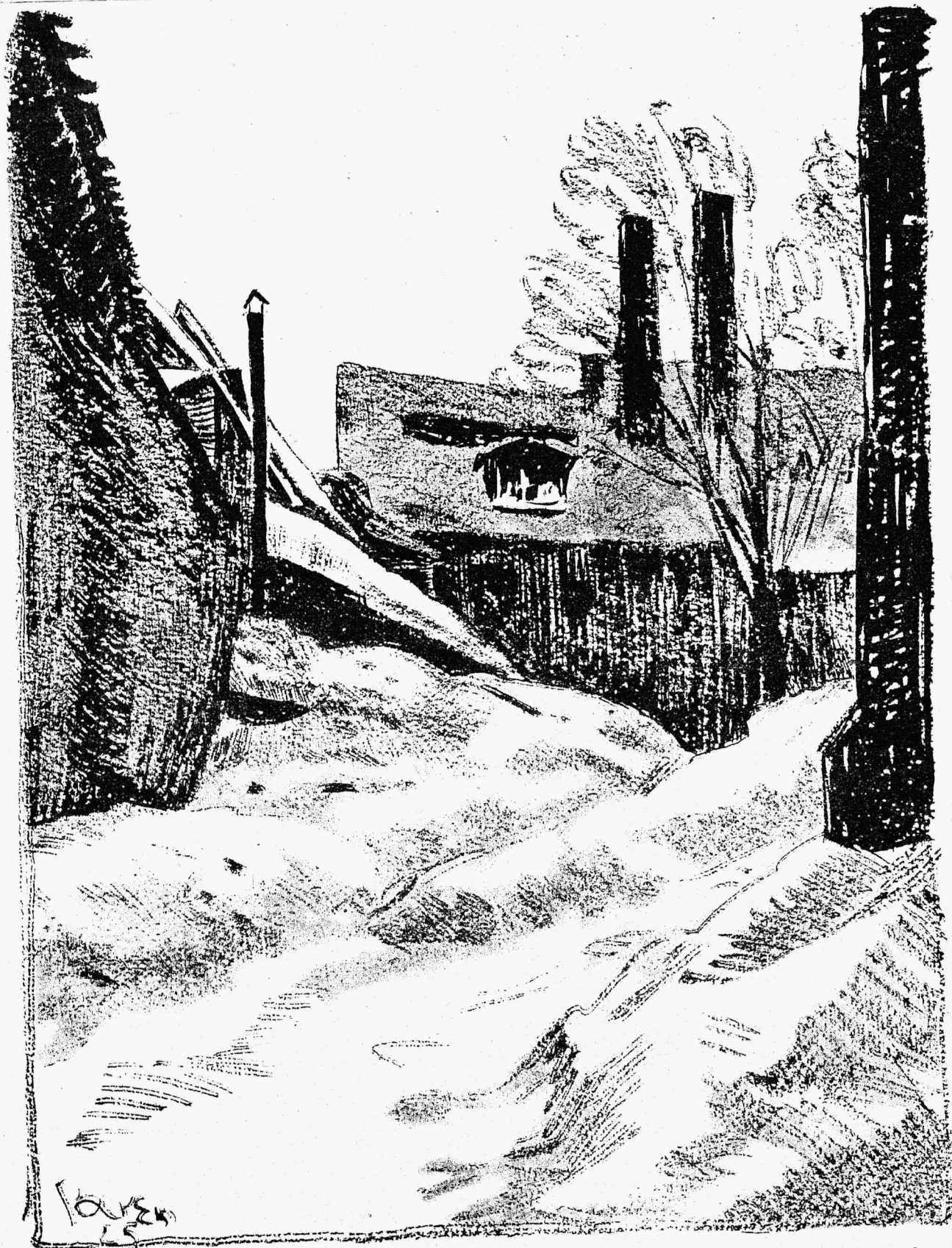
Möödus tund tunni järele. Sääil, äkki kahises mi-
dagi vaipades, kohal, kus veiderdajad puhkasid. Richardi
siida põksus kiiremini, ta käsi otsis taskus kobades
nuga, aga sama kiiresti peatus ta selles. Põlnud ju mi-
dagi, mida need võõrad, hirmuäratavad mehed temalt
ja ta kaaslaselt varastada võiksid.

Üks meestest pidi illes tõusnud olema. Richard jäl-
gis tasaseid samme kuni templi väravani, siis nägi ta
äkki kaugel väljas tuld vilksatavat.

Härjapõlvlane Tippoo seisis kaljuõõnsuste ees, kus
fakiriid oma elupäevi mööda saatsid. Kaheokkalse
kuuliga mees ja teine, kes end alalõpmata aegamööda
edasi-tagasi kõigutas, istusid tule piirkonnas. Nad kõ-
nelesid mõlemad suure innuga, millegipärast ussitaltsu-
tajale pääle käies. Viimaks tõmbas üks neist isegi per-
gamentriba põuest välja ja andis selle veiderdajale,
kelle turbanisse see kadus.

Richard nägi kõik. Saladuslikud sidemed pidid
ussitaltsutajat fakiriidega ühendama.

Viimaks võttis härjapõlvlane teist korda hiiglasuure
turbani pääst, võttis sellest peidupaigast peotäie raha

Peet Aren
1955

Peet Aren.

Niguliste kiriku hoov.

välja ja ulatas selle kuulidega mehele. See paiskas rahad metsiku liigutusega põrandale. Tippoo kehitas õlgu, siis kustus tuli ja kõik oli möödas.

Nad olid millegi üle kaubelnud ja ei jõudnud kokkuleppele, vähemalt näis see nii.

Kole seltskond! Ainult suure vaevaga jõudis Richard tekkivat hirmu taltsutada. Ta valvas kuni hommikuni ja vaigus alles siis rahutusse unne, kui veiderdajate tunglad juba uuesti põlema olid süüdatud ja päikesepaiste oma kõrtega välimist sissekäiku kuldas.

NELJAS PÄÄTÜKK.

Bombaysse. Elevant Dshumbo. Ussidepüha.

Hommikueineks pakkus Tippoo noormeestele õhtusöögist järele jäänud toitu. „Meil on suur paat,“ ütles ta. „Kui faringid ka Bombaysse soovivad tulla, siis võivad nad ühes sõita.“

Richard raputas pääd.

„Kas kardate poliitseid? Viie minuti jooksul võin faringlaid Hindu poisteks muuta.“

Ta tõi ühe väikese bambuskarbikese ja peene pintslit kohale. See libises üle noorte meremeeste nägude, üle kaela ja käte ning peagi olid nad muutunud täielisteks hindudeks.

„Õlgu,“ otsustas Richard. „Bombay külastamisel esineme siis nagadena *).“

Nüüd vahetati meremeeste linased ülikonnad veel India turbaniga ja muu ehitud riietusega, siis tõstis Mooramaa**) mees hinglasuure paki, milles peitusid vaibad, riided ja kausid, oma la'adele õlgadele, tantsjannad kandsid ise oma kimbukesi ja kõik astusid templist välja päikesepaistelisse hommikusse.

„Kus on Hondin?“ küsis Richard. „Ma ei näe teda.“

„Küll ta juba aegsasti jälle melega ühineb.“

Vastus oli kaunis järsk, nii et Richard enam edasi ei küsinud. Tempelist lahkudes otsis ta oma pilkudega fahiire, kuid ühtegi neist polnud enam harilikul kohal näha.

Tippoo valis lühema tee laheni, kus keset kõrkjaid asus määratuma purje ja lukutatava kajutiga suur paat. Tantsjannad asusid, vahetpidamata üksteisega tiilitse-des, katusega kaetud ossa, mehed istusid sõudepinkidele ja Tippoo tüüris. Paat libises nagu kajakas üle sinetava veepinna.

Oskar holdis purjeshooti***). Esimest korda nägi ta seda ilusat linna oma avara sadamaga heledas, kuldses hommikusäras, ja midagi uue elurõõmu taolist ärkas ta südames. Kaldal pühitseti mingit püha, muusikalised kostsid üle veepinna, sadanded ja tuhanded kirjud lipud lehvitsid rõõmsasti õhus, kaldel lainetas tihe inimeste-

*) Nagad — Hindu suguharu.

**) Mooramaa — Mauretania (Põhja-Aafrikas). Elanikud on muhameedlased.

***) Shoot — nõör ehk köis, mille abil seatakse purje juulele vastavalt.

parv ning isegi laevad sadamas olid end üleni lugematute vimplitega ehtinud. Pärismaalaste paadid olid lilled ja vanikutega kaunistatud, ning mida lähemale jõuti linnale, seda kärarikkamaks ja meeldivamaks muutus üldvaade.

„Richard,“ ütles Oskar, „võtame kogu loo naijakast seisukohast. Tunnen end juba palju mõnusamana.“

„See rõõmustab mind. Mängime siis rändavaid kunstnikke. Siin Bombays pole see meile häbiks. Lähemas sadamas tõmbame madruserlised uuesti selga.“

Härjapõlvlane pidas noormehi kogu aeg silmas, kuigi ta nende keelt ei mõistnud, ja maandumiskohal andis ta neile veel hää õpetuse teele kaasa. „Ärge unustage, et te millegi üle imestust avaldada ei tohi! Mida näete, peab teile loomulikult ju ammugi juba peensusteni tuttav olema.“

„Tal on õigus,“ sosistas Richard. „Ta on siiski üks kaval võrukael.“

Kaldal seisis elevantdijuhnt Hondin. Ka tema näis hommikupäikese paistel teisena kui öösel templis. Hele valgus muutis ta aina ilusamaks ja väärlikamaks. Ta kuju oli mehine, hallidest juustest raamitud nägu õiglane ja kurvameelne. Ta teretas kerge päänoogutusega, siis pööris ta härjapõlvase poole ja kõneles sellega sõinal netja silma all.

Tippoo näis rahuldatud, ta noogutas mitu korda, nagu tahaks ta öelda: „Hää! Väga hää!“

Siis pakiti tantsjannad esrilettega varustatud kandetooli ja algas teekond pärismaalaste linnaossa. Uus, seni tundmatu ilm ümbritses siin igal sammul mõlemalid, kõike salajase uudishimuga vaatlevaid poisse.

Selles pärismaalaste linnaosas, n. n. „mustas“ linnas, olid tänavad osalt ainult meetrilalused, katused ulatasid kaugele üle tänava, majasid katsid kummalised, eredavärvilised, kirjud maalid. Sellases majas elas ikka ainult üks perekond, kuid sellesse kuulusid kõik vanemad ja vanematevanemad, onud ja tädid, nende tütre-d ja pojad, nõnda et need viituvajunud, puust ehitatud kuurid mesipuudele sarnanesid. Alumsid ruume tarvitati eranditena poodideks ja töökodadeks. Igat seltsi käsitöölised töötasid siin avatud uste juures. Kaubeldi ja õiendati koduseid asju ümberkaudseid tähele panemata tänaval, siin pesid end mehed väikeses vaskkatlas, sääl vannitati lapsi vee ülevalamise teel, habemeajajad toimisid oma ametis, jah, isegi pärismaalaste imearstid ilmusid sila ja ravitsesid ustel kükitavaid halgeld, sidudes nende haavu, salvides ja plaasterdades neid.

Kõik lapsed jooksid alasti ringi; mehed kandsid turbani, eest avatud särki ja kubemesidet, naised kitsast kuldkeeretega kaunistatud pihikut ja põlvedeni ulatavat kuube, või jälle sarit, seda valget, pääd ja vasakut õlga katvat rätli peenest, poolläbipaistvast mussliinist. Nina, kõrvu ja käevarsil ehtisid metallised rõngad ja võrud, mille tõttu alatasa kuuldus tasajane kõlkn-

Igatihes neist kitsastest, keerdelistest, elanikest kubisevatest tänavatest asus ühel muruplatsil keset suurelehelisi taimi üks Hindu tempel ilusasti kaunistatud katuse ja laia kivitrepiga, millel vedesid uskli-

kud kerjajad. Nad olid oma juuksed päälale kuhjana kokku sidunud ja näod valgeks maalinud. Templis endas asus alati üksik punaseks värvitud jumalakuju.

Tippoo kiirustas oma inimesi. „Tõtake!“ manitses ta, „kiiremini, pidu algab õieti alles siis, kui minu salk tänavatele ilmub.“

„Kuhu me nüüd õieti läheme?“ küsis Richard.

„Läheme loomi tooma!“ oli vastus. „Kiirustage ainult aga sammu!“

„Arvatavasti üks elevant ja mõned maod,“ arvas Oskar. „Tippoo peab end nähtavasti mõneks kuulsuseks, kuna talle vist palju raha annetatakse.“

Varsi pääle seda peatus kandetool öömaja ukse ees. Maja ees asus avar sissesõit. Eeskojas müüdi beteli*) ja muid maitseaineid väiksetes leherullides. Igalpool vedelesid mehed ja poisid ringi, kes nähtavasti juhust ootasid jootraha teenimiseks või varastamiseks.

„Tippoo tuleb! — Tippoo ja Hondin! Nüüd saame jälle kord vana Dshumbo näha!“

Ja: „Dshumbo! Dshumbo!“ hüüdsid kõik läbiseigi.

Hondin naeratas nagu keegi, kelle kõrva kostab armastatud nimi. Ta astus läbi avatud ukse hoovi talli juure. Kohe tervitas teda hele, sarvehäälele sarnanev hõiskav hüüe.

„Dshumbo!“ hüüdis nüüd ka tema.

Talliuks avanes, üks neeger astus säält välja, ühtlasi ilmus aga ka elevantilont nähtavale, mis nagu otsides õhus ringi uitas. Hondin silitas oma käeselajaga lonti ja andis loomale mõne valmistatud maiustuse.

Nüüd algas kibe tegevus. Tippoo ja öömaja pere-meest tingisid iga penni pärast, kusjuures nad end vastamisi petiseks, vargaks ja kõrlõikajaks nimetasid ja viihastes hüpetes hoovis ringi karglesid. Mooramaa mehed ja hiinlased tõid oma veiderdamisriistad poollagunenud kuurist välja, värviti ja grimeeriti nägu, jagati salga liigetele väikesi kellukesti, muusikariistu ja igasugu ehteasju, säieti pikkadel ritvadel kõlkuvaid suitsupanne korda, ning kuna tantsjannad neile määratud kuurimurgas kirevaisse ja hiilgavaisse rüüdesse riietusid, tõi Hondin elevanti õue ja hakkas rakendama.

„Dshumbo on sää! Hurraa, Dshumbo!“

Tänavapoisid heitsid ta ette tamarinde ja banaane, igaiüks tahtis hallile hiiglasele midagi kinkida, ja kõik tänas ta väärilikalt oma pääd noogutades, mis üksinda juba oli küllalt nii suur, et sellele asetada mitu inimest. Dshumbo oli üks suurimaist kogu oma hiiglaste perekonnast. Ta külastas igal aastal Bombays ärareetavat

ussidepidu. Iga laps tundis teda, isegi tõsisemad inimesed seisatasid vilkeks, et imetleda selle hiiglase erilist tarkust.

„Kas tundsid igatsust mu järele, Dshumbo?“ sosistas Hondin. „Kas armastad mind, vanake? Kas oled mu sõber ja vend — mu viimane kallim vara?“

Ja elevant põimis londi õrnalt ümber oma juhi, nagu tahaks teda kaisutada. Hõbejuukseline mees vastas tasase, õrna heliga looma kallistusele.

Neegrid tassisid rikkalikult punase ja kullaga kaunistatud, kastisarnase, pinkidega varustatud elevantisadula kohale. Kui see Dshumbo selga oli kinnitatud, ilmusid lillede ja lehvivate looridega kaunistatud tantsjannad hoovi. Hondin tõstis nad sadulasse, kuna ta ise elevanti turjal selle kõrvade vahel aset võttis.

Hiinlased kandsid omi kuule, pusse ja pomme, igale poisile anti trumm või kell kätte, neegrid asetasid igaiüks oma katmatule, villasele päälale ühe suure, igast küljest suletud korvi ja hoidsid pääle selle veel suitsupannide ritvu peos. Tippoo ise kõndis, puuvilet käes hoides, rongi eesotsas.

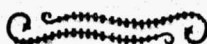
„Muusikat!“ käskis ta, vilet taktikepina pää kohal keerutades. „Muusikat, mu pojad!“

Hindupoisid helistasid kella, üks nende hulgast mängis midagi lõõtsmooniku sarnast, ja meie noored sõbrad põristasid vapralt trummikeppidega sekka. See oli muusika, mis kive oleks võinud pehmeks muuta.

Aga looduselapsed ümberringi leidsid selle nähtavasti jumaliku olevat, sest nad hõiskasid kõigest jõust, saatid kummalist rongikäiku kuni valgete linnani ja olid väsimatud tantsima ja karglema.

Nõnda liikus veiderdajate rong läbi mitme tänava.

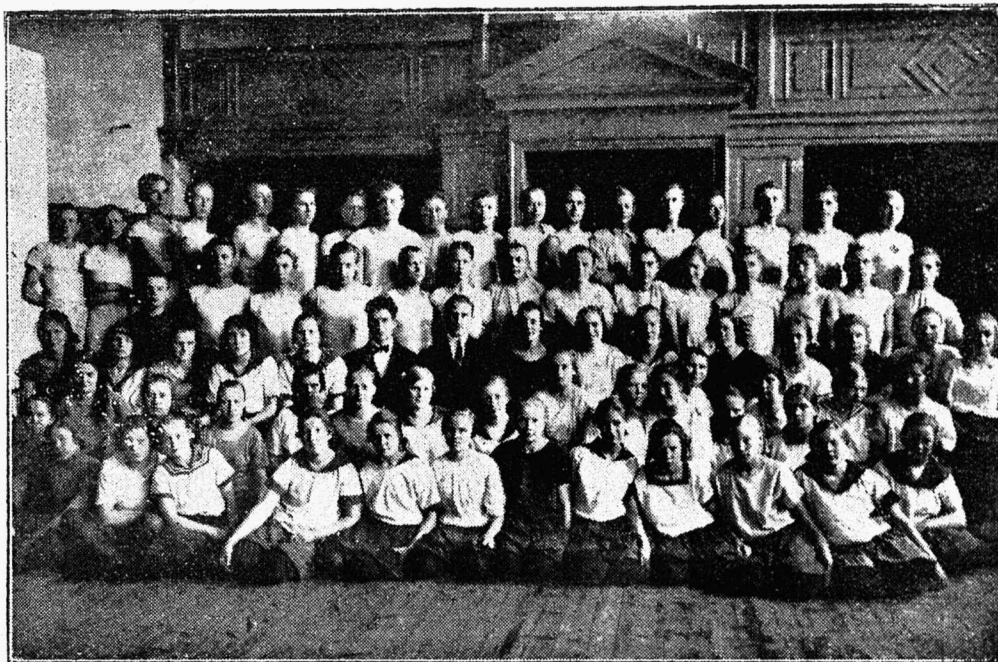
(Järgneb.)

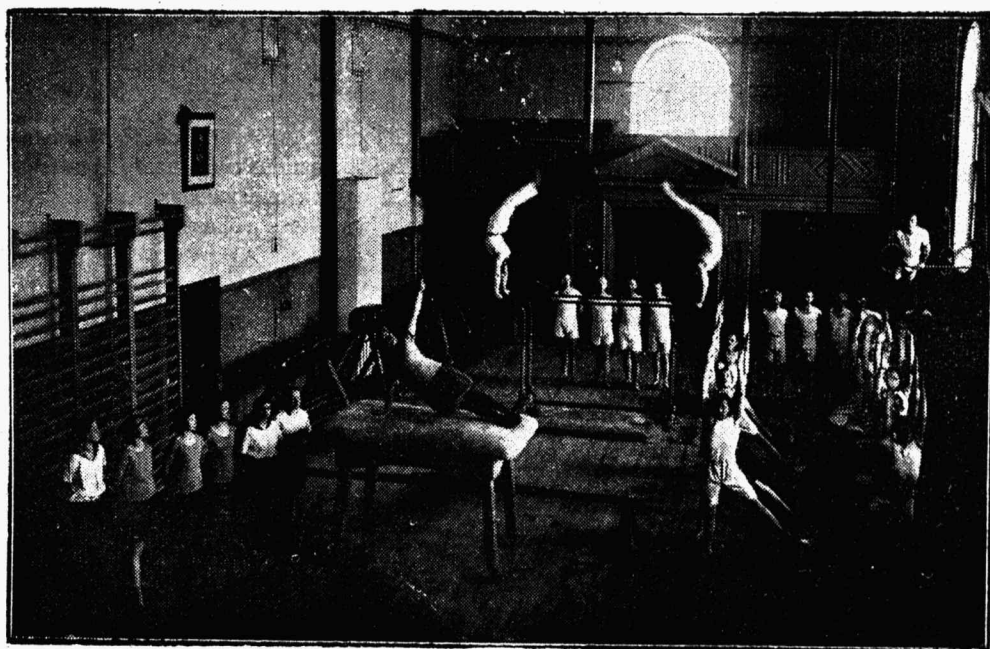
*) Betel — ärritusaine nagu tubakasli. Teda näritakse kogu Indias ja India ookeani kallastel. Koosneb betelpalmi (Areca) pähkla, betelpipra (Piper betle) ja

põletatud lubja segust. Väga kasulik tervisele, eriti hammastele ja seedimisele.

MEIE KOOLID.

Tartu õpetajate seminari spordiring „Võimlas“.

Tartu õpetajate seminari spordiring võimlemas.

RATSANIKUD.

Roda Roda järele H-a.

Kolm ratsanikku — muhameedlane, kristlane ja mustlane — astusid väsinult sadulast ja tahtsid süüa oma hobuseid.

„Mitte aga siin,“ hoiatas mustlane, „siin on Türgi maa-ala — meil võiks käsi halvasti käia.“

„Halvasti minna?“ hüüdis muhameedlane vähehoollivalt. „Tulgu aga päälegi omanik — meid on kolm.“

Maaomanik silmas neid ja jooksis kiiresti kohale.

„Inimesed,“ hüüdis ta, „kust võtate selle upsakuse võõral niidul loomi süüa? Muhameedlase üle ma ei imesta, on ju siin Türgi maa-ala; kristlase üle ka mitte, on ta ju meie vend. Kuid sinu üle, mustlane! Pidage teda kinni, teie kaks, et saaksin sellele ülbele mööta paar hoopit lapiti möögaga.“

Maaomaniku tahtmine sündis.

„Ja sina, kristlane — vilets kelm! Elad ise Türgimaal — kas sina ei tea, mis on Türgi maa? Pidage teda kinni, teie kaks, et saaksin talle mööta paari lapiti möögaga.“

Muhameedlane ja mustlane hoidsid teda kinni.

„Kuula ka sina, muhameedlane! Kas pole sina lugenud ei Koraani ega Tschitabi, kas sinul pole austust võõra varanduse vastu? Minu usu juures, sa oled ägedaim patune kõigi hulgas, kindlasti ässitasid sa neid selleks. Pidage teda, teie kaks, et möödaksin talle paari lapiti möögaga.“

Kristlane ja mustlane hoidsid teda kinni — ka tema sai oma hoobid.

Pärast tuisku.

Talveöö.

Artur Kokk.

*Jo raugesid kõik valged tuisu keerud,
Kui tuli öö nii külm ja puhas, selge.
Kuuvalgus sinivõlvilt paistis helge,
Et kiirgasid kõik väljad, metsa veerud.*

*Ning iga põõsas härmatise niites
Just nagu hõbevõrku mähitud.
Tee ääres kased ära ehitud
On talvetaadist kiirgavais briljantes.*

*Täis valgust öine siniõhu uina
Pääl välja üle valge lumilina
On valguslaiguna kuu kuldne piir.*

*Ja heles valendavas lume rüüdis
Just nagu piigad pehmes valges siidis
Eelmetsa puud sääl kauguses kui mütitir.*

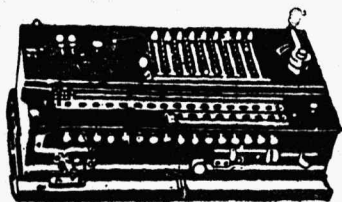
ARVUTAMINE ELEKTRI ABIL.

V. N.

Kümme, kakskümmend või isegi sada arvu liita pole endast kuigi suur ülesanne. Kuid siiski muutub juba kaunis väsitavaks tööks iga päev sajuti viie- kuni seitsmekohaseid arvusid liita ja lahutada. Eriti tähtis on tihti aga teadmine, et kindlasti mingit viga arvutamises pole tehtud ja seepärast arvutatakse ülesannet teises järjekorras uuesti. Kui sel teel jõutakse samale eelmisele saadusele, siis võib alles kindel olla, et töö on tehtud veata. Peaks aga uus saadus eelmisest erineva, siis peab kolmandat ja neljandat korda arvutama, kuni ühes ja teises järjekorras ettevõetud arvutamise saadused kokkukõlaseks on viidud. Sarnane arvutamiseviis tarvitab aega ja maksab selle tõttu siis ka palju raha.

Selle pahe kõrvaldamiseks on tehnikas püüdnud konstrueerida arvutusmasinaid, mis inimeste päämurdmist aitasid vähendada ja aega kokku hoida. Ja peab ütleva, et ta oma ülesande hüljavalts on täitnud.

Neid masinaid käsitletakse järgmiselt. Liitmise ja lahutamise juures — lahutamine on ju ainult vastupidine

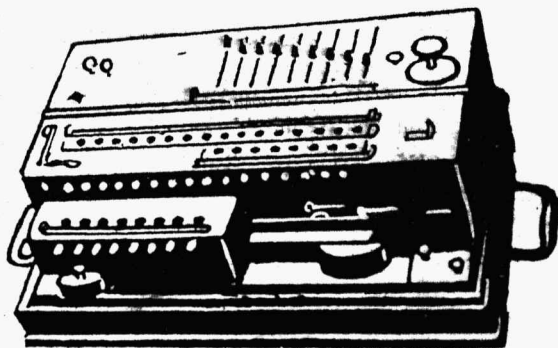

Joon. 1. Arvutusmasin käsivändaga.

liitmine — märgitakse vastava klavi allasurumise abil soovitud arv masinasse. Ühekordse väärtamisega kantakse märgitud arv saadusvärgile. Kujutelgem seda endile järgmiselt: ühe ratta ümbermõõt olgu jaotatud kümnesse võrdsesse ossa või kandku kümme hammast. Kui nüüd seitsmenda hamba esile toon ja ratta 7 päält 0 pääle tagasi käänan, siis olen rattaringil 7 korda 1 ära kerinud, ehk saadusvärgi 7-le käänanud. Kordan ma nüüd sama tegevust mingi teise arvuga, ütleme 3-ga, siis lisan eelmisele lõigule veel 3 üksust juure ja saadusena on mul nüüd üldse 10 üksust ära keritud ja saadusvärgile märgitud. Ühtlasi peab aga masin nüüd, niipea kui kümneri oleme jõudnud, ise selle eest hoolitsema, et ta seda kümmelist eelseisvale arvudereale üle kannab, mis vastavate hammasrattaste ja vedrude abil kergesti läbi viidav. Iga väärtamisega liidetakse siis sel teel uuesti märgitud arvud eelmise saadusega.

Masin eksida ei või, vast ainult arvutaja, kui ta masinasse vale arvu märgib. Uuematel masinatel on seepärast veel avaus, kust praegu märgitud arvu ära lugeda võib, mis kohe eksituse kõrvaldamist võimaldab. Seega oleks siis võimalik kõige pikemaid arvuderidu täpselt õieti liita ja lahutada, ilma et tarvitseks pääd vähegi vaevata. Kuid tihti ei jätku sellest. Eriti tööstusasutustes ja pankades on vaja hulki korrutamisi ja jagamisi ette võtta, mis, kui nad liitmise ja lahutamistega on põimitud, õige keerulisteks ülesanneteks muutuvad.

Ka neid ülesandeid võib arvutusmasinate abil lahendada, sest korrutamine ja jagamine pole ju õieti muud, kui mitmekordne liitmine ja lahutamine. Kui ma 5 kord 5 arvutan, siis tähendab see, et liidan 5+5+5+5+5. Seks on siis masinal ainult vaja nii mitu korda sama arv iseendaga liita, kui palju näitab korrutaja. Eelmise ülesande juures oleks ainult vaja 5 korda ühesuguselt märgitud arvu saadusvärgile vändata. Sarnane talitusviis muutuks aga võimatuks, kui meil suuremate arvudega tegemist on. Kujutatagu endale ette, et näit 101 oleks vaja korrutada 101-ga. Me peaksime 101 korda arvu masinasse märkima ja väärtama. Siin tuleb meile aga masin appi — ta võimaldab üksikute kohtadega arvutamist. Selleks on masina külge n. n. liikuv „joonlaud“ ehk „kelk“ kinnitatud. 101×101 arvutatakse siis nõnda, et esiteks 101×1 arvutatakse.

Joon. 2. Elektrimootoriga arvutusmasin.

s. t. üks kord vändatakse, siis kelk teisele kohale nihutatakse, mis süm 0-le võrdub, s. t. väärtamist ei nõua, ja siis liikuv kelk veel ühe koha võrra edasi nihutatakse ja jällegi 1-ga korrutatakse. Masina mehhanism hoolitseb selle eest, et viimasel korral mitte 1-ga, vaid 100-ga korrutatakse, s. t. et kõik kümmed, sajad jne. õieti vastavale kohale üle kanti. Nii võimaldatakse suurimate korrutamiste toimetamist võrdlemisi väikese arvu väärtamiste abil.

Ka masinal arvutamine tarvitab harjumist, kui arvutaja kiiresti saavutada soovib, kuid ta tarvitab vähem mõtlemist ja ei väsita sellepärast töötajat. Arvutusmasinate konstruktorid püüavad aga arvutajale tööd ikka kergemaks ja kergemaks teha. Nõnda on viimasel ajal arvutusmasinaid tarvitama hakatud, mis masinasse paigutatud väikese elektromootori abil ise väärtamist toimetavad. Arvutaja märgib ainult korrutatavad arvud ehk jagatava ja jagaja masinasse, vajutab teatud nupule ja muu asi ei lähe talle enam korda. Masin arvutab ise üksinda ja peatub jällegi iseseisvalt, kui nõuetav saadus käes on. Sama kergelt toimetab ta ka astendamist ja juurimist. Nõnda astub meil igalpool masin töötava inimese asemele ja vabastab ta orjatööst, talle võimaldades oma vaimu ja energiat kasulikmate ülesannete teostamisele rakendada.

